

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Зоренко І.С.

«_____» _____ 2022 р.

Реєстраційний №

«_____» _____ 2022 р.

**ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВНО-
ПОСТПОЗИТИВНИХ СТІЙКИХ СПОЛУЧЕНЬ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗАМм -17

ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 014.021 Середня освіта
(Англійська мова і література)

Березуцької Ксенії Сергіївни

Керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Клименко Ірина Михайлівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПІДХОДИ ДО РОЗГЛЯДУ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВНО-ПОСТПОЗИТИВНИХ ОДИНИЦЬ	6
1.1. Межі та склад дієслівно-постпозитивної одиниці.....	6
1.2. Аспекти фразеологічної семантики	10
1.3. Проблема стійкості	14
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ У СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВНО-ПОСТПОЗИТИВНИХ СПОЛУЧЕНЬ.....	20
2.1. Специфіка синтагматичного розвитку.....	20
2.2. Роль постпозитиву в значеннєвій структурі	30
2.3. Характер лексико-фразеологічних відношень компонентів цілого комплексу	37
Висновки до розділу 2	55
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	61

ВСТУП

Дана кваліфікаційна робота присвячена дослідженню лексичних аспектів англійських дієслівно-постпозитивних стійких сполучень.

Вивченню процесів творення й розвитку складних багатоеlementних єдностей – словосполучень, аналітичних форм і стійких фразеологічних одиниць присвячено чимало наукових праць. Одні роботи стосуються вивчення ідіоматичної фразеології в складі лексикона, де ідіоматичність розуміється як динамічна рівновага стійкості й мовна творчість. Особлива увага при цьому зосереджується на специфіці функціонування власне ідіом у різних регістрах мови. Інші являють собою спробу показати, у якому ступені кожне із двох начал – лексичне або синтаксичне, які лежать в основі будь-якого сполучення слів, – виявляється головним, виходить на перший план і підкоряє собі інше начало у різних видах роздільнооформлених еквівалентів слів. Цінні висновки та спостереження щодо розвитку фразеологічної теорії знаходимо у працях М.Ф.Алефіренко, О.В.Куніна, К.Т.Баранцева, В.В.Виноградова, Ф.П.Медведева та інших.

Значний інтерес представляють так звані граничні синтагматичні одиниці, у яких спостерігається особливий різновид втрати словом семантичної самостійності й поглинання його більш складною синтагмою. На відміну від інших роздільнооформлених еквівалентів слова лексична роздільність компонентів у цьому випадку зберігається, його головне, спрямоване на референт значення, залишається незмінним.

Часто увага зосереджується не на формальних аспектах структури й семантики англійського фразеологічного матеріалу, а на його функціональних характеристиках. Питання реального існування лексико-фразеологічних комплексів різних типів: власне ідіом, стійких фразеологічних сполучень, сполучень дієслова й постпозитивів, розглядаються не взагалі, а стосовно до функціонального стилю й соціокультурної ситуації спілкування.

Одним із важливих досягнень вітчизняного мовознавства виявляється розробка проблем, пов'язаних зі сполученням слів у самому широкому плані. Найбільш важливий результат усієї цієї системи досліджень – вчення про словосполучення як складний роздільнооформлений еквівалент окремого слова, що виражає єдине поняття або уявлення. Таким чином, якщо підходити до побудови мовлення як чисто синтаксичного процесу, то за своїм синтаксичним функціонуванням словосполучення виявляється рівнозначним слову.

У фразеології розглядаються також типові для германських мов взагалі й для англійської мови зокрема постпозитивні, або фразові дієслова, в яких лексична й синтаксична сутність перебувають у відносинах, що постійно видозмінюються. Але думка щодо їх лінгвістичного статусу не є однозначною, і ця неоднозначність та необхідність всебічного розгляду таких одиниць із метою глибокого розуміння їх природи зумовлює вибір теми та **актуальність** даної роботи.

Мета дослідження – виявити особливості семантики, побудови, сполучуваності компонентів англійських дієслівно-постпозитивних сталих сполучень.

Виходячи з мети, намічено такі **завдання**:

- 1) проаналізувати підходи до розгляду фразеологічності дієслівно-постпозитивних стійких одиниць;
- 2) визначити їх межі та склад;
- 3) дослідити специфіку синтагматичного розвитку дієслівно-постпозитивних сполучень;
- 4) розглянути особливості семантики і характер лексико-граматичних відношень між їх компонентами.

Об'єкт дослідження – англійські дієслівно-постпозитивні стійкі сполучення.

Предмет дослідження – їх лексичні особливості.

При написанні роботи застосовувалися такі дослідницькі **методи**:

- метод аналізу наукової літератури;
- метод фразеологічного аналізу;
- аналіз за словниковими дефініціями;
- компонентний аналіз.

Матеріалом дослідження стали понад 600 дієслівно-постпозитивних стійких одиниць, добраних із тлумачних, фразеологічних словників та словників фразових дієслів.

Теоретична цінність роботи полягає у розробці окремих аспектів англійської лексикології та фразеології.

Практична значимість – у можливості використання матеріалів роботи у практичному курсі англійської мови, на заняттях з англійської лексикології, у спецкурсах із фразеології.

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку скорочень, списку використаної літератури. Обсяг роботи – 60 сторінок. Використані джерела – 50 позицій.

РОЗДІЛ 1. ПІДХОДИ ДО РОЗГЛЯДУ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВНО-ПОСТПОЗИТИВНИХ ОДИНИЦЬ

1.1. Межі та склад дієслівно-постпозитивної одиниці

Одним із широко розповсюджених явищ в англійській та інших германських мовах є дієслівно-постпозитивні сполучення (або сполучення дієслів із постпозитивами типу *give in* «здатися», *ring up* «дзвонити», *pull up* «зупинитися»).

Англійські дієслівно-постпозитивні сталі сполучення також називають «фразовими дієсловами». Термін «фразове дієслово» вживається в сучасній англістиці для позначення різних семантично неподільних комплексів, що складаються з дієслова та прийменника або прийменникового прислівника. Наприклад, Д.Крісталл [23, с. 212] дає таке визначення цьому явищу: "A type of verb consisting of a sequence of a lexical element plus one or more particles: *come in, get up, look out for*. Subtypes may be distinguished on syntactic grounds. The particles may be classified into prepositional or adverbial types". Інші дослідники вживають термін дієслівно-постпозитивні фразеологізми [13; 42] як синонімічний фразовим дієсловам. У таких одиниць семантична монолітність (цільність номінації) стоїть над структурною роздільністю (окремі ознаки предмета підпорядковується цілісному позначенню) [5, с. 103]. Наявність змістовної цільності є одним із найважливіших критеріїв фразеологічності поряд із роздільнооформленістю, яка передбачає певну структуру, склад стійкої одиниці.

Так, Р.Кортней виділяє такі типи фразових дієслів з урахуванням складу компонентів [22]:

1) verb + adverb

The woman was taken in (= deceived) by the salesman;

2) verb + preposition

Ann set about (= started) doing her assignment;

3) verb + adverb + preposition

Pete can't put up with (=bear or suffer) him – he's always grumbling.

Тож, усі три типи входять у коло нашого дослідження, оскільки містять у своєму складі постпозитивний елемент.

Як правило, межі стійкої фразеологічної одиниці визначаються матеріальним складом постійного контексту, що її констатує. Однак у деяких випадках визначення самого складу цього постійного контексту може викликати утруднення або вимагати додаткового аналізу. Так, потребують уточнення відношення до постійного контексту вказівних елементів контексту, що містить фразеологічну одиницю, а також роль початкових та кінцевих службових слів [14; 24].

Роль службових слів, що входять до одновершинної фразеологічної одиниці (дієсліно-постпозитивної або прийменниково-іменної), цілком очевидна. Службовий елемент, що її відкриває або завершує, безумовно входить до її складу, граючи роль постійного контексту. Щодо двовершинних або багатовершинних одиниць, то такого однозначного рішення бути не може [8, с. 294].

Особливий випадок являють собою дієслівні ідіоми із прийменником або прислівником у кінцевому положенні типу:

to get the better (of) 'здолати';

to sit in judgement (on) 'судити, критикувати';

not to be able to hold the candle (to) 'й у підметки не годиться (комусь)';

to rub shoulders (with) 'спілкуватися'.

Такі одиниці семантично не самодостатні й мають потребу в змінному прийменниковому додатку або обставині для реалізації свого цілісного значення. Елемент, що вводиться прийменником (прислівник), необхідний, але технічно необхідний і сам прийменник (прислівник). При цьому додатковий знаменний елемент є змінним, тоді як прийменник (прислівник) є точно фіксованим.

Невід'ємним компонентом ідіоми кінцевий прийменник або прислівник можна вважати, однак, тільки при умові, що дана ідіома не може функціонувати без прийменникового або прислівникового означення або обставини. Якщо ж абсолютне її вживання можливо, то прийменник (прислівник) не є її структурним елементом, як би не був його вибір граматично обумовлений або традиційно закріплений. Прийменник (прислівник) залишається у звичайній своїй ролі сполучної ланки між двома членами речення. Наприклад:

She's got them dancing attendance on her (to dance attendance 'доглядати', 'прислужувати').

Там, де ідіома може обійтися без прийменниково-прислівникової групи, що завжди вводиться певним прийменником або прислівником, не гублячи й не змінюючи при цьому свого цілісного значення, прийменник або прислівник немає підстав уважатися елементом постійного контексту.

Таким чином, оцінка ролі початкових і кінцевих службових елементів у складі фразеологічної одиниці не може бути однаковою стосовно до всіх випадків.

У літературі з фразеології нерідко можна зустріти згадування про граматичний або семантичний стрижень фразеологізму [1; 4; 7]. Питання про такий стрижень є питанням про відносну значимість елементів постійного контексту.

Під граматичним структурним стрижнем (або центром) стійкої одиниці звичайно розуміється той її компонент, що здатний виступати в різних словоформах у залежності від умов уживання й визначає собою функціональну еквівалентність фразеологізму той або іншій частині мови. Такі, наприклад, дієслівний член в одиницях типу *to give up* тощо.

Безсумнівно, однак, що поняття граматичного стрижня фразеологізму взагалі повинне мати лише допоміжне значення й досить обмежене застосування. У цілому ряді структурних типів фразеологізмів граматичного стрижня взагалі немає. Двох або більше рівноправних стрижнів у межах

однієї одиниці бути не може. Визнати таку можливість – значило б змінити саме поняття про такий стрижень як одного з компонентів фразеологізму, що сприяє включенню даного фразеологізму в мову або за допомогою свого формоутворення, або завдяки відповідності синтаксичної функції фразеологізму властивій саме даному компоненту синтаксичної потенції [10; 11]. Але такий член не виділяється в сурядних, в одновершинних прийменниково-іменних, адвербіальних або атрибутивних ідіомах із субстантивною основою. У них у наявності або синтаксична тотожність між компонентами, або розбіжність між формально провідним членом і функцією фразеологізму.

Це показує, що наявність структурного центра не є необхідною властивістю стійкої одиниці. Шукати такий центр треба саме в ідіомі, відрізняючи її від вихідного змінного словосполучення, з якого вона утворилась. Так, у сполученні *give up* розрізняємо ведучий член *give*; в ідіомі *cap in hand* 'смирно, припущено' граматичного центра немає, тому що жоден з її компонентів не збігається з її лексико-граматичним типом.

Що стосується «семантичного центра» фразеологізму, то із цим поняттям потрібно поводитися ще обережніше. Воно може протирічити поняттю постійного контексту, якщо буде використовуватися без необхідного уточнення й обмеження. Воно зовсім незастосовне до ідіом (мотивованих або демотивованих). Принципово невірно наділяти який-небудь елемент, що формує цілісне значення ідіоми, підвищеною семантичною вагою. Поняття семантичного стрижня стововно до нерозкладних фразеологічних одиниць (ідіом) взагалі не застосовується, оскільки лексичні значення компонентів тут розчинені в значенні всієї одиниці [13, с. 132].

Якщо розуміти під семантичним стрижнем той елемент сполучення, що перетворює це сполучення в одиницю постійного контексту, то зрозуміло, що знайти його можна лише в таких одиницях, у яких є контекстуальна неоднорідність частин. Такими одиницями є фрази з їхнім чітким

протиставленням вказівного й фразеологічно зв'язаного елемента. З відомою натяжкою семантичним стрижнем фраземи можна було б уважати семантично реалізований компонент постійного контексту. Однак це була б, дійсно, лише натяжка. Фразеологічний характер фраземи створюється, по суті, не одним цим зв'язаним елементом, а специфікою самого зв'язку обох компонентів.

Таким чином, поняття граматичного й семантичного стрижня не є необхідними для контекстологічного аналізу стійких фразеологічних одиниць, а в багатьох випадках вони виявляються взагалі непридатними й позбавленими смислу.

Отже, стійкі сполучення (фразеологізми) можуть мати різну структуру й різний склад компонентів. З'ясування їхніх структурних типів важливо для загальної характеристики фразеологічного фонду мови.

1.2. Аспекти фразеологічної семантики

У сфері фразеологізмів як специфічних лінгвістичних одиниць, що відзначаються семантичною злитістю окремооформлених компонентів, помітна взаємодія тенденції до складникової стабільності, що власне і сприяє фразеологізації повних словесних комплексів, проникненню їх у вжиток у готовому вигляді, і тенденції до морфологічного оновлення та до урізноманітнення синтаксичної організації [1; 9; 30].

Ця друга тенденція до змін та до оновлення показує, що стабільність зовнішньої оболонки багатьох фразеологічних одиниць, дієслівно-постпозитивних у тому числі, не є абсолютною.

Чим далі занурювались учені у вивчення словосполучення як функціонального еквівалента окремого слова, тим більше виникало труднощів, оскільки залишалося неясним, яку кількість різного матеріалу можна об'єднати цим терміном і включити в один напрямок дослідження. Уже давно, зокрема в роботах В.В.Виноградова [8, с. 293], зроблені

спостереження, що показують складний розподіл усередині системи функціональних еквівалентів окремого слова. Добре відома його класифікація, відповідно до якої виділяються три категорії одиниць: фразеологічні зрощення, що характеризуються найбільшим ступенем семантичної спаяності компонентів, фразеологічні єдності з меншим у порівнянні зі зрощеннями ступенем спаяності компонентів, і, нарешті, фразеологічні сполучення, які відрізняються від вільного сполучення слів лише тим, що опорне слово в них уживається в невірному, фразеологічно зв'язаному значенні.

Класифікація В.В.Виноградова являла собою важливий етап у розвитку цієї проблематики, оскільки відбивала різні ступені в процесі переходу від вільного сполучення до власне фразеологічних одиниць, фразеологічних зрощень, тобто таких з'єднань слів, які семантично й синтаксично є неподільним цілим. Однак у практичній роботі, зокрема при складанні словників й інших видів занять, пов'язаних із проблемою складних еквівалентів слова, ця класифікація не знайшла широкого застосування й не стала дійсно надійною основою для подальших класифікацій матеріалу. Але, намічаючи шляхи подальшого розвитку фразеології як наукової дисципліни, доцільне проведення дослідження в цій галузі у двох напрямках: вивчення зрощень та єдностей, з одного боку, і всієї розмаїтості фразеологічних сполучень, з іншого.

Із розвитком наукових досліджень у галузі роздільнооформлених еквівалентів слів ставало все очевидніше, що починати вивчення матеріалу необхідно з тих одиниць, які найбільше явно й недвозначно виступають як роздільнооформлені еквіваленти окремого слова, тобто з власне ідіом (*take over* – “*to remember something in talk*”, *rain down* – “*to descend quickly and in quantity*”), поступово переходячи до інших різновидів функціональних еквівалентів окремого слова, що не мали того ступеня ідіоматичної ізоляції (*ram down* – “*to push firmly in place*”, *hand down* – “*to pass to someone on a lower level*”).

Беручи до уваги процес виникнення складних роздільнооформлених єдностей – від вільного сполучення слів до ідіом, цілком можливо уявити, що власне ідіома колись була вільним сполученням слів. Наведемо приклад такого семантичного розвитку:

to have on – “to be wearing”;

to have on – “to have something arranged to do, to be busy with”.

У першому прикладі маємо неідіоматичне значення, у другому – ідіоматичне.

Оболонка тієї самої фразеологічної одиниці може зазнати значних змін, але загальна семантика її залишається незмінною. Такі зміни одиниці є фразеологічними варіаціями; а змінні фразеологізми – варіантами [9].

Наприклад:

to have an effect/impact on/upon, to trench on/upon.

Зміна форм фразеологічних одиниць відбувається найчастіше в результаті грамаматичного або формального перерозкладу того самого комплексу, а також у результаті синонімічних заміन.

Лексичні варіанти стійких сполучень представлені як семантично рівноцінними фразеологізмами, так і одиницями з ідеографічними нюансами, неоднаковою частотною характеристикою, функціональною сферою тощо.

Наприклад:

to touch on, to verge on – “to come very near, or be much like something”.

Питання про багатозначність фразеологізмів – одне з суперечливих положень фразеології. Далеко не всі дослідники визнають полісемію фразеологізмів, вважаючи, що своєрідність їх семантики, яка полягає в широкому об’ємі значення, обумовлює широту їх вживання і включає необхідність виникнення лексико-семантичних варіантів, як значення одного й того ж фразеологізму [12, с. 435].

Складність дослідження полісемії полягає в тому, що такі засоби як лексична сполученість та синтаксичні зв’язки, не можуть бути достатньою основою для висновків про багатозначність фразеологізмів. Хоча аналіз

словникових даних показує наявність факту розвитку фразеологічної семантики у деяких одиниць, що проявляється в їх багатозначності.

Наприклад, у постпозитивної одиниці *to tie up*:

- *to wrap in a bandage*;
- *to fasten to a post on land*;
- *to combine*;
- *to make very busy*;
- *to prevent from working, as by keeping busy*;
- *to limit the free movement of*;
- *to agree*.

Тож, урахування фразеологічної полісемії стало одним із принципів, підходів у фразеологічній лексикографії [37; 38].

Численні факти семантичного розгалуження фразеологічних одиниць, засвідчені в словниках і представлені матеріалами лексичних картотек, на основі яких створюються академічні лексикографічні праці, дають змогу фразеологам–теоретикам глибше вивчати особливості семантики фразеологічних одиниць, вирізняти певні типи значень, осягати відмінне у явищі багатозначності одиниці, виявляти фактори, які стимулюють появу нових значень у фразеологізмах, зумовлюють переходи від полісемії до омонімії.

На природі еволюції лексичного значення фразеологізму відбивається вплив генетичного джерела, того словосполучення, з якого він переосмислений, яке виражало зміст цього вислову через лексичне значення декількох слів, що складали його. Лексичне значення фразеологізму формувалося як більш складне явище, ніж лексичне значення слова.

Аналіз стійких сполучень можна проводити на базі їх природних структурних зв'язків з іншими одиницями у системі. При цьому постпозитивні сполучення створюють свою власну структуру та значення у своєму мікроконтекстуальному оточенні [8, с. 294], а саме:

а) структури в однопозиційному оточенні (*to throw over* – “*to end a relationship with*”);

б) структури у двопозиційному оточенні (*to look askance at* – “*to regard with doubt or mistrust*”);

в) структури у трипозиційному оточенні (*to talk one's head off* – “*to speak at great length*”).

Лінгвістичний аспект у фразеологічних дослідженнях також потребує опису їх стилістично-стильових, експресивних особливостей. Наприклад, серед дієслівно-постпозитивних одиниць певна їх кількість відноситься до неформального стилістичного пласта:

to goof off – “*to spend time lazily*”;

to buzz off – “*to go away*”.

Розглянуті аспекти аналізу внутрішньої структури стійких сполучень відбивають саму їх природу та особливості функціонування в мовній системі.

1.3. Проблема стійкості

Суттєвою теоретичною проблемою фразеології є питання про стійкість фразеологічних одиниць. Але вона ще не отримала у фразеології загального пояснення та визначення. Саме поняття стійкості в мові пов'язане з поняттям системи та її динаміки.

Мова – це така система, в якій в напрямку від найнижчих рівнів мови до найвищих збільшується кількість конститутивних одиниць рівня, складність їхньої парадигматики та синтагматики, а також ступінь їх варіативності. Чим складніша архітектоніка конститутивних одиниць, тим більшою кількістю різних варіантів вона представлена в мові [32; 35; 36].

Будова фразеологізмів складніша, ніж будова, наприклад, синтаксичних конструкцій. Стійкість таких утворень обумовлена тим, що різноманітність їх варіантів (парадигматичних та синтагматичних) обмежена правилами моделювання структур даного рівня. Фразеологічні звороти

представляють собою немодельючі структури, тому і їх стійкість має інший характер, ніж стійкість регулярних утворень [27; 42].

Фразеологічний склад мови має не тільки кількісну характеристику як численна кількість одиниць словника. Проте якісні ознаки, що характеризують системні властивості різних структурних типів фразеологізмів, не складають однорідних протиставлень, вони по-різному співвідносяться з даними мовної семантики.

Форми функціонування різних типів фразеологізмів настільки відрізняються в процесі мовлення, що сама можливість з'єднання їх в одне ціле є сумнівною. Труднощі дослідження системних ознак фразеологізмів полягає в тому, що системні властивості лексики, з якою тісно пов'язаний фразеологічний склад, ще не достатньо вивчені.

При дослідженні мовленнєвих властивостей сталих сполучень необхідно виходити з їх системно-ієрархічної інтерпретації, ідея подібного підходу до матеріалу фразеології була висловлена ще Є.Д.Полівановим. Його актуальність диктувалась задачами фразеології як підгалузі лексикології, так як в залежності від визначення місця фразеологізмів серед інших одиниць мови вирішується питання про віднесення фразеологічних зворотів до часних підсистем мови або віднесення їх до особливого рівня [12, с. 230].

Функціональна тотожність фразеологічних зворотів і слів послужила основою для визначення стійкості фразеологізмів як репрезентації у готовому вигляді. Воно було широко поширеним у літературі [8; 9; 14].

Але в ньому не визначався аспект стійкості: якщо з точки зору діахронії традиція відтворення образних сполучень слів передуює виникненню стійкості як факту структурно-мовної традиції, то в синхронії сама стійкість структури фразеологізмів обумовлює їх відтворюваність.

Виділяють такі етапи розвитку фразеологізмів із змінних сполучень слів:

- 1) втрата реалії;
- 2) семантичне збагачення;

- 3) деформація початкового складу;
- 4) порушення первинної граматичної структури або збереження старої граматичної форми [13, с. 135-137].

Таким чином, у діахронічному аспекті стійкість фразеологічних зворотів виникає в результаті традицій відтворення перемінних сполучень, але в синхронії відтворюваність обумовлена структурно-мовленнєвим типом стійкості. Відсутність такої структурності у визначенні – другий недолік традиційного визначення стійкості, так як відтворюваність ні в якій мірі не розкриває специфічний характер фразеологізмів на відміну від слів та інших структур, проміжних між словом, складним словом і перемінними сполученнями [17, с. 26].

Більшість фразеологів мають однакову думку, що стійкість фразеологічних одиниць проявляється в їх відтворенні, таке поняття стійкості вважається аксіоматичним і не залежить від мовної специфіки [2; 34; 35].

Вільне висловлювання кожний раз виникає в мові за певним зразком [35; 42], а стійкі словесні групи на певному рівні мови знову не створюються, а використовуються в готовому вигляді. Трактовка стійкості взагалі була важливою і являлась новим словом у теорії стійких сполучень слів. Але необхідно відмітити, що розуміння стійкості як відтворюваності відноситься не тільки до фразеологічних одиниць, але й до інших типів утворень. Подібне розуміння стійкості, на нашу думку, є неповним, так як фіксує лише факт віднесення стійкої одиниці мовної системи, тоді як важливо також встановити особливості її функціонування. Традиційне розуміння стійкості не відображає специфіки фразеологічних одиниць конкретної мови ні в структурному, ні в семантичному плані й не дає можливості встановити різні ступені стійкості словесних груп та виділити категорії проміжні між фразеологічними одиницями і змінними сполученнями слів або складними словами, що в свою чергу заважає встановленню меж фразеології в тій чи іншій мові [12, с. 312].

Незадоволеність традиційним розумінням стійкості змушує дослідників шукати нового рішення питання. Кожен із них намагається внести своє бачення проблеми [9; 21].

Ми розглядаємо стійкість фразеологічних одиниць як поняття комплексне, пов'язане з рівневою інваріантністю фразеологічних одиниць, представлене такими видами стійкості [13, с. 133]:

1. Стійкість вживання, що відбиває системно-мовний, а не індивідуальний характер одиниці (*to dance attendance on* – “*to give much attention to*”).

2. Стійкість структурно-семантична, коли фразеологічна одиниця має стабільне нетипове значення, тобто не може створюватися за структурно-семантичною моделлю (*to dive in* – “*to start eating or other activity keenly*”).

Структурно-семантична немодельованість є певним обмеженням в порівнянні зі структурно-семантичною модельованістю перемінних сполучень слів.

3. Стійкість лексична, що виявляється в можливості або неможливості заміни компонентів структури зі збереженням семантичного інваріанта (*to dangle around, to dangle about* – “*to stay close to someone to whom one is attracted*”).

До інваріанта, який є граничною мірою фразеологічності, цілком можливо примінити визначення його як єдності елементів і структури, що допускає певні зміни складових елементів без змін всієї структури. Подібні зміни в рамках даної якості носять назву кількісних змін. Можливі межі таких змін елементів в рамках даної структури визначаються певною мірою. За межами такої міри разом зі змінами всіх елементів у цілому і навіть окремих елементів настає зміна самої структури, відбувається стрибок від одного якісного стану до іншого, нового якісного стану.

4. Стійкість морфологічна, що створюється завдяки наявності компонента з нульовою парадигмою, або незмінного компонента.

Але у складі багатьох фразеологічних одиниць є компоненти з парадигмою обмеженою, коли, наприклад, можлива зміна часу дієслова у конкретному контексті: *to fade away* (*When the police arrived, the crowd faded away*).

Показники фразеологічної стійкості можуть бути [13, с. 135]:

- обов'язковими показниками мінімальної стійкості;
- обов'язковими показниками максимальної стійкості.

До перших відносяться:

- 1) стійкість вживання;
- 2) стійкість структури;
- 3) стійкість лексичного складу;
- 4) морфологічна стійкість.

Ці показники є взаємопов'язаними.

До другої групи показників відносяться:

- 1) незмінність структури;
- 2) рівнева незмінність;
- 3) відсутність як варіантів, так і структурних синонімів.

Висновки до розділу 1

Аналіз ознак фразеологічності у дієслівно-постпозитивних одиниць англійської мови дозволяє зробити такі висновки:

Дієслівно-постпозитивні сполучення, або сполучення дієслів переважно з прийменниковими прислівникам, є розповсюдженим явищем в англійській та інших германських мовах. Вони є складовою частиною так званих постпозитивних (або фразових) дієслів, що є семантично неподільними комплексами, які складаються з дієслова та прийменника або прийменникового прислівника.

Кожній дієслівно-постпозитивній одиниці властива єдність змісту й форми. У межах таких одиниць виділяється центр (дієслово) та периферія

(постпозитив). Як правило, межі фразеологічної одиниці визначаються матеріальним складом постійного контексту, що її констатує. Роль службових слів, що входять до дієслівно-постпозитивної одиниці, цілком очевидна – службовий елемент, що її завершує, безумовно входить до її складу, граючи роль постійного контексту.

Дієслівно-постпозитивні стійкі сполучення як еквіваленти слів мають свою внутрішню структуру. Оболонка тієї самої фразеологічної одиниці може зазнавати значних змін, але загальна семантика її залишається незмінною. Такі зміни фразеологічних одиниць називають варіаціями.

Поняття стійкості фразеологічних одиниць ще не отримало у фразеології загального визначення. Найбільш поширене визначення стійкості фразеологічної одиниці – це її інваріантність (або сукупність її константних складових) на різних рівнях мовної структури. Нами виділено такі види стійкості дієслівно-постпозитивних фразеологічних одиниць: стійкість вживання, яка показує, що фразеологізм є одиницею мови, а не індивідуальним утворенням; стійкість структурно-семантична, коли фразеологічна одиниця має стабільне нетипове значення, тобто не може створюватися за структурно-семантичною моделлю; стійкість лексична, тобто неможливість заміни компонентів у рамках фразеологічної варіантності чи структурної синонімії за умови збереження семантичного інваріанта; стійкість морфологічна, яка створюється завдяки наявності компонента з нульовою або з неповною парадигмою.

РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ У СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВНО-ПОСТПОЗИТИВНИХ СПОЛУЧЕНЬ

2.1. Специфіка синтагматичного розвитку

Традиційно сполучення дієслів із постпозитивами розглядаються в рамках фразеології на тій підставі, що деякі з них мають ідіоматичний характер, оскільки значення всього сполучення як цілого не виводиться із суми значень, що становлять дане утворення одиниць. Маються спроби включати ідіоматичні сполучення дієслів із постпозитивами у фразеологічну класифікацію як один із різновидів одновершинних фразеологічних одиниць [30, с. 74-76].

У наш час дієслівно-постпозитивні стійкі одиниці все частіше залишаються за межами розгляду фразеології й становлять предмет особливої системи мовознавчих досліджень, не пов'язаних безпосередньо із фразеологією [15; 40]. Як виходить із робіт у цій галузі, основним моментом при визначенні природи цих сполучень є лексико-синтаксичні властивості другого компонента з'єднання, його здатність у мовному відтворенні тяжіти або праворуч до дієслова, або ліворуч до імені й, таким чином, реалізувати функцію прислівника або прийменника [3; 39; 42].

Коли постпозитив виступає у функції прислівника, він, як другорядний за своєю значимістю компонент побудови, найбільш природно примикає до дієслова, утворюючи разом із ним дієслівно-постпозитивні сполучення. Так само реалізується й прийменникова функція, тільки прийменниковий прислівник керує іменником. На відміну від керування відмінкового, прийменниковий прислівник тяжіє не до іменника, а до дієслова. Іншими словами, якщо прийменниковий прислівник необхідно зв'язати з тим або іншим членом даної послідовності, то центральним словом виявиться дієслово [24]. При цьому прийменниковий прислівник виявляє тенденцію взагалі відірватися від іменника й при зміні конструкції,

наприклад, при переведенні з активу в пасив, поєднується з дієсловом, наприклад:

They relied on him. || He was relied on.

They referred to this abstracts. || The abstracts were referred to.

They didn't live in the bungalow. || The bungalow wasn't lived in.

Сфера прийменникового керування в сучасній англійській мові обмежується лише активними формами, а в пасивних конструкціях ми маємо справу вже не із прийменниковим керуванням, а зі сполученням дієслова й прислівника. Це явище називають переосмисленням граматичної конструкції без змін у лексиці: в активній конструкції прийменниковий прислівник служить для з'єднання дієслова й іменника або будь-якого іншого його морфо-синтаксичного еквівалента, тоді як у пасивній конструкції той же самий прийменниковий прислівник виступає вже у функції прислівника й утворює із дієсловом більш-менш тісний комплекс [11].

Поширеність утворень такого роду, що виявляються у різних функціональних стилях і підстилях сучасної англійської мови, а також особливий характер співвідношення семантичної глобальності цілого й структурної роздільності компонентів, обумовили включення цього матеріалу в сферу розгляду. Важливу роль зіграла й та обставина, що сполучення дієслів із прийменниковими прислівниками дають прекрасну можливість простежити характер взаємодії й боротьби двох протилежних начал, що визначають специфіку всіх роздільнооформлених, семантично глобальних одиниць, тобто тенденцію до ідіоматичної ізоляції всього сполучення, поглинання окремих значень компонентів загальним, глобальним значенням цілого, з одного боку, і тенденцію до відновлення лексичної роздільності й семантичної самостійності компонентів даного цілого, з іншої [7; 9].

Лексико-семантичні зміни, що здійснюються в ході історичного розвитку мов, звичайно розуміються як процес втрати лексично повноцінними одиницями їхнього власного значення. Дійсно, повноцінне

слово може поступово втратити своє первісне значення, а з часом навіть перетворитися в морфему [24]. Складне утворення з даною морфемою як частина слова може далі піддатися опрощенню, і, таким чином, від спочатку повнозначного слова не залишається й сліду. Таке розуміння спрямованості історичної зміни мови лежить в основі трактування розвитку давньоанглійських прислівників у сучасні прийменникові прислівники. Цей же підхід визначає суть ряду лінгвістичних теорій у цій галузі, зокрема теорію аналітичного відмінка й аналітичного відмінювання, коли між англійськими прийменниковими сполученнями типу *to the man* і латинським *hominī* вбачається лише чисто технічна різниця [33]. На основі такого підходу до фактів історії англійської мови прийменники визначаються як формальні елементи, що виражають відмінкові закінчення і виступають свого роду відмінковим префіксом, що замінює відпадаючу флексію. Таким чином, в основі теорії аналітичного відмінка лежить думка про функціональну рівнозначність відмінка флексії та прийменника.

До подібних структур відносяться й спроби розглядати прийменникові прислівники як морфеми, і представляти подібні утворення як складні дієслова з постфіксальним елементом, функціонально тотожним дієслівним префіксам таких мов як українська, латинська й німецька (порівняйте англійське *take in*, українське *прийняти*, німецьке *einnehmen*). Так, Р.Кверк розглядає другий компонент у сполученнях типу *depend on* як флективну частку, що здатна перетворювати неперехідні дієслова у перехідні й зливатися з ними у складні дієслова [43]. Основою розгляду сполучень типу *look at*, *think of* як окремих одиниць словника служить твердження про їх логічну еквівалентність перехідним дієсловам, наприклад: *look at – survey*, *think of – consider*. У вітчизняній англійстиці значне розповсюдження отримали терміни «постпозитив», «постпозитивний префікс», що використовуються для означення другого компонента даних сполучень [14; 30]. Саме вживання таких термінів передбачає морфемізацію прийменникового прислівника і розглядається як словотвірний формант,

наприклад, вживання терміна «післялог» у відношенні до деяких мов морфемного типу в аморфних та аналітичних мовах [19; 22; 26].

Такий однобічний підхід до досліджуваних явищ суперечить основним принципам діалектики, на яких будується наука мовознавства, і неминуче приведе до спрощеної, а часом і перекрученої уяви про мовну реальність, оскільки динаміка семантичних процесів у різних мовах, і особливо таких, як англійська, набагато складніша за своїм характером, тому що вони розвиваються як би у двох протилежних напрямках – десемантизації й рецесії [35; 42]. Боротьбою цих двох начал визначається характер розвитку ідіоматичної фразеології англійської мови, де тенденція до ідіоматичної ізоляції певної послідовності слів діалектично взаємодіє з тенденцією до її семантичної перебудови й укріпленням статусу потенційного слова.

Спробуємо визначити специфіку сполучення дієслова й постпозитива (прийменникового прислівника) в сучасній англійській мові.

Суперечливість розвитку даної галузі мови обумовлюється особливим характером прийменникового прислівника, що, по-різному функціонуючи, у різних випадках свого вживання залишається самостійною лексичною одиницею, здатною утворювати лексико-фразеологічні комплекси із провідним членом даної послідовності слів – дієсловом.

Дієслівно-постпозитивні стійкі одиниці являють собою такий тип сполучення дієслова й прийменникового прислівника, у якому лексико-фразеологічні зв'язки між компонентами виявляються настільки тісними, що можна говорити про створення єдиного, семантично й синтаксично неподільного цілого. Наприклад, у таких випадках дієслово й прийменниковий прислівник являють собою ідіоматично ізольоване словосполучення, що функціонує в мові як фразеологічний еквівалент слова (приклади, наведені у роботі, є адаптованими фрагментами з англійської літератури [18; 25] або запозиченнями з посібників та фразеологічних словників [2; 37; 38; 49; 50]):

He seemed unable *to take in* what I was saying (F.W.).

Take off your hat, dear, and sit down (J.G.).

In modern English we *have given up* this usage probably because of the ambiguity (H.S.).

Дієслівно-постпозитивні фразеологічні одиниці – це, як правило, сполучення так званих первісних дієслів питомного походження *get, give, go, have, hold, look, take* із прийменниковими прислівниками. Примітно, що в цілому ряді випадків ці фразеологічні одиниці як би розвиваються в мові, сполучаючись із іншим прийменниковим прислівником, за допомогою якого вони керують іменниками:

He spoke with an air of someone who *has got over* with an unpleasant duty and can now *get on to* other matters. "Did you *get the photographs*"? (I.M.).

... you mustn't *give in to* him (F.W.).

Деякі вчені думають, що, коли сполучення дієслова із постпозитивом здобуває здатність керувати іменником за допомогою іншого постпозитива, воно як би затверджує своє положення в мові в якості окремої лексичної одиниці [19, с. 69].

Прийменниковий прислівник, що вводить прийменниковий додаток, може ідіоматично закріплюватися за даним комплексом, у результаті чого виникає більш складне утворення, що складається із трьох компонентів:

make up for (smth),

put up with (smth),

boil down to (smth),

fall back on (smth),

look out for (smth).

Наприклад:

This book is dedicated to my wife who has for so long cheerfully *put up with absences* and overtime, and whose support, though publicly usually invisible, is essential (P.S.).

His statement *boils down to one simple fact* the country is in a serious position economically (F.W.).

Сполучення такого роду отримали у сучасній лінгвістиці особливе визначення:

phrasal verb,

prepositional verb,

multiword phrasal verb.

Їх також розглядають у граматиці як перехідні дієслова з прямим додатком [43; 45; 47].

Тож, бачимо, що провести чітку й однозначну лінію розділу між цілком устояними фразеологічними еквівалентами слова й такими сполученнями, у яких дієслово й прийменниковий прислівник відносно самостійні й поєднуються в мові відповідно до даних синтаксичних правил, взагалі неможливо.

Особливою характеристикою дієслівно-постпозитивних сполучень є багатозначність, тобто здатність того самого сполучення виступати в різних значеннях, а також особливе співвідношення з монолексемними дієсловами романського походження. Порівняйте [41; 48]:

give up - abandon,

find out - ascertain,

bear out - confirm,

mix up - confound,

mark off - separate,

mix up - confuse.

Виділити найбільш стійкі дієслівно-постпозитивні комплекси можливо тільки за умови функціонального підходу, урахування особливостей вживання певної одиниці у контексті. Дієслівно-постпозитивні сполучення вживаються переважно в одному значенні, але за свідченням деяких словників, вони можуть мати десять і більше значень. У словнику фразових дієслів [22] зареєстровано більше десяти значень сполучення *stand out*. Разом з тим, цей комплекс може виступати й в оказіональному значенні – «виділятися, виходити на передній план», як, наприклад, у реченні:

... productivity within different trends and directions of modern linguistic science, the problem still *stands out*.

При вивченні матеріалу великого значення набуває проблема дослідження можливостей синтагматичного розвитку дієслівно-постпозитивного комплексу й уживання його в різних синтаксичних побудовах [24, с.12]. В основному виділяються такі функціонально-обумовлені різновиди:

- Дієслівно-постпозитивні сполучення з функцією неперехідного дієслова:

I wonder if I could see the new Rector?... I'm sorry, we've only just *moved in* and there is such lot to do (I.M.).

I have not essayed literary criticism in the ordinary sense, though of necessity it *crops up* here and there (G.V.).

- Дієслівно-постпозитивні сполучення функцією перехідного дієслова:

A word *takes on colour and character* according to the way it is used (G.V.).

I have *endeavoured to bring out clearly the relation of English Grammar* to general grammar (H.S.).

... then yon must *make up a metaphor or simile* for yourself (G.V.).

Прямий додаток може не тільки стояти за прийменниковим прислівником, але й передувати йому без яких би то не було змін у значенні висловлення. Коли ж прямий додаток виражений особистим займенником, він завжди передує прийменниковому прислівнику. Порівняйте:

They turned on the light. They turned the light on || *I rang up my brother. I rang him up.*

-Дієслівно-постпозитивні сполучення із прийменниковим додатком:

We open the dictionary at random and *look out for the less frequently used words* (H.S.).

Найбільше стійко відтворені дієслівно-постпозитивні сполучення вживаються в науковій мові з певним набором слів, утворюючи типові для

даного функціонального стилю більш протяжні синтагматичні послідовності.

Розглянемо приклади з конкретними сполученнями:

take up (a point, question, subject):

Here we *take up the question* of theoretical studies in language teaching which was raised in Chapter 1 (P.S.).

This subject of teacher training is taken up again and elaborated in more detail ... (P.S.);

build up (a word, sentence, notation, vocabulary):

They do not only mean exactly the same, but are used *to build up sentences* in the same way (H.S.);

work out a principle, theory:

Somewhat longer sentences are useful in *working out the principle* (G.V.).

carry out a task, study, work, analysis, operation:

... we must remember that in analysing a real language, we *are constantly carrying out both a phonetic and phonological analysis* (D.C.);

Співвідношення дієслів романського походження й дієслівно-постпозитивних сполучень із тим же значенням у сучасній англійській мові є дуже складним питанням і вимагає поглиблених досліджень. Що стосується англійської філологічної літератури, то порівняльне вивчення кількісного складу дієслівно-постпозитивних сполучень у творах цього жанру показує істотне збільшення числа цих одиниць у даному різновиді англійської мови [45].

Неоднорідну й складну картину в лексико-фразеологічному плані являють собою дієслівно-прийменникові сполучення сучасної англійської мови, тобто такі сполучення дієслова й прийменникового прислівника, у яких останні реалізують функцію прийменника й служать для з'єднання дієслова й іменника.

Прийменникове керування як особливий різновид синтаксичної послідовності, у якій прийменниковий прислівник виступає у функції службового слова – прийменника, у сучасній англійській мові

характеризується рядом специфічних особливостей. Це – керування, що розглядається з точки зору вибору прийменника, що зумовлює ту або іншу форму відмінка залежного слова [27; 47].

Необхідність вибору форми відмінка залежного слова в англійській мові, як це відбувається у флективних мовах, відсутня й, відповідно, прийменникове керування тут являє собою таке сполучення дієслова й прийменникового прислівника, у якому дієслово незалежно від словоформи в даній синтаксичній конструкції завжди сполучається з певним прийменниковим прислівником (постпозитивом), наприклад:

allude – to,

amount – to,

assent – to,

believe – in,

beware – of,

consent – to,

cope – with,

crave – for,

culminate – in,

defer – to,

depend – on/upon,

detract – from,

deviate – from,

disapprove – of,

dote – on

dote – upon,

flirt – with,

hope – for,

marvel – at,

occur – to.

Бувають випадки, коли індивідуальний характер подібних зчеплень руйнується, наприклад, коли керуючі дієслова поєднуються в тематичну групу, усі компоненти якої виявляють здатність сполучатися з тим самим прийменниковим прислівником. За цим принципом виділяються такі лексико-семантичні групи ключових компонентів, що входять до складу стійкого сполучення:

1) компонент із загальним значенням «дивитися» (*look, gaze, glance, glimpse, leer, peep, peer, stare* тощо), що характеризуються сполученням із постпозитивом *at*;

2) компонент із загальним значенням «просити, молити» (*ask, beg, plead, prey* тощо), що сполучаються із постпозитивом *for*;

3) компонент із загальним значенням «слухати» (*listen, attend, hark*), що сполучаються із постпозитивом *to*;

4) компонент з загальним значенням «пахнути» (*smell, smack, stink, reek*), що сполучаються із постпозитивом *of*.

Цікавою особливістю прийменникового керування в сучасній англійській мові є здатність постпозитива (прийменникового прислівника) входити в семантичну сферу дієслова, як би розщеплюючи його значення. Дійсно, даний характер синтаксичних зв'язків і даний тип лексико-фразеологічних відносин є основним засобом реалізації полісемії ключових дієслів.

Прикладом цього служать багатозначні дієслова, зокрема дієслово *look*, полісемія якого послідовно реалізується за рахунок особливостей його лексико-фразеологічної сполучуваності з різними прийменниковими прислівниками. Так, значення «дивитися» регулярно відтворюється в сполученні з *at*, значення «шукати» реалізується лише у сполученні з *for*, значення «підклавтисся» вимагає наявності компонента *after* [20; 34].

2.2. Роль постпозитива в значеннєвій структурі

Для одновершинних фразеологізмів, якими переважно є дієслівно-постпозитивні одиниці, характерна закріпленість певної словоформи знаменного члена.

У переважній їх більшості прийменник або прислівник є настільки ж константним, як і форма знаменного компонента. Однак зустрічаються й випадки варіацій постпозитиву без зміни цілісного значення фразеологізму. Вони фіксуються й у словниках [2; 31; 48]. Це – одноструктурні синонімічні варіанти. Їх необхідно відрізняти від тих постпозитивних зворотів, у яких зміна прийменникового прислівника викликає зміну значення всього звороту в цілому й які є різними фразеологічними одиницями.

Самим складним питанням, пов'язаним з одновершинними одиницями, є питання про ознаки їх роздільнооформленості. Так, якщо ці ознаки не виявляються, неможливо довести, що ці одиниці – сполучення слів, а не цільнооформлені слова синтаксичного походження.

Численні складні службові елементи нерідко мають одновершинну або навіть безверхову будову (наприклад: *owing to, in front of, but for, as though*). Багато з них начебто мають цілісне значення, характерне для ідіоми [41; 46; 49]. У той же час їх не можна вважати ідіомами. Фразеологічні одиниці є носіями номінації, і їхнє цілісне значення є лексичне значення, а не граматичне. У службових словах граматичне значення є основним, лексичне ж або відсутнє, або виступає як вторинне, супутнє основному значенню. До того ж роздільнооформленість складних службових слів фіктивна. Якщо ж і зустрічаються випадки дистантного вживання двох сполучених службових слів, то це не розсування якогось фразеологічного цілого, а закономірне вживання таких службових елементів.

Дієслівно-постпозитивні фразеологізми у плані сполучення елементів структури можуть бути двоякого роду [13, с. 134-135]:

1) одиницями змінного контексту, у яких дієслово не змінює свого лексичного значення, а постпозитив лише вносить у нього різні уточнення, наприклад:

to come - to come in;

to eat - to eat up;

to sing - to sing away);

2) одиницями постійного контексту, що мають цілісне значення, у якому власні значення дієслова й постпозитива виступають в ослабленому стані (*to fall out* 'посваритися', *to bring up* 'виховувати'). Як і в інших випадках, єдина структура приховує під собою явища різного контекстуального порядку.

У змінних дієслівно-постпозитивних сполученнях постпозитив здатний виступати в різних значеннях у залежності від характеру дієслова, що зв'язується з ним, або від мовної ситуації. Під значенням постпозитива тут мається на увазі те додаткове уточнення значення дієслова, що воно здійснює в цьому випадку.

Відзначаються три значення постпозитивів:

1) направлявальне,

2) видове,

3) підсилювальне [39].

Направлявальне уточнення постпозитив дає найчастіше при з'єднанні з дієсловами пересування:

to come back,

to wander about,

to go away.

А також з дієсловами руху:

to turn away,

to swing one's arms up).

У ряді випадків під впливом постпозитива одержують динамічний зміст і дієслова статичної дії:

to look down,
to glance up,
to breathe in).

Постпозитиви, що виражають направлювальне уточнення, ближче всього стоять до просторових прислівників.

Видове уточнення дієслова, здійснюване постпозитивом, полягає в тому, що постпозитив здатний змінювати видовий характер дієслова, перетворюючи неграничне дієслово в граничне, наприклад:

to sit 'сидіти', *to sit down* 'сідати';
to stand 'стояти', *to stand up* 'вставати';
to speak 'говорити', *to speak out* 'висловитися'.

Дієслова так званого двоїстого видового характеру одержують підтримку того або іншого видового змісту від постпозитива [2; 6]. Нагадаємо, що так називаються дієслова, здатні залежно від контексту або ситуації виступати або як граничні, або як неграничні, причому жодне із цих значень не є в них ведучим. Постпозитив може підкреслювати той факт, що внутрішня межа в дієслові усунута (*to write away*) або, навпаки, що ідея межі дії в цьому випадку в наявності (*to cry out, to write down, to eat up*).

Підсилювальне уточнення, що йде від постпозитива до дієслова, проявляється в тім, що постпозитив підкреслює або підсилює властиву даному дієслову ідею межі дії або її відсутності. Так, у граничних дієсловах постпозитив виражає повноту здійснення дії (виконаної або виконуваної – це залежить від контексту або ситуації, а також і від видо-часової форми дієслова); наприклад: *to end up, to hush up, to fix up, to lay down*. Навпаки, неграничні дієслова одержують завдяки постпозитиву посилення значення довжини й інтенсивності дії, що не обмежується внутрішньою межею (*to talk away, to smoke away, to laugh away*).

Видове й підсилювальне уточнення постпозитиви надають звичайно дієсловам, що не означають ні пересування, ні зміни положення в просторі.

Всі подібні сполучення дієслів із постпозитивами є безумовно змінними. Вони допускають безліч варіацій, що фактично не піддаються кількісному підрахунку. Значення дієслова й постпозитива звичайно з'ясовуються як з конкретної комбінації того й іншого, так і з мовної ситуації, причому дане їхнє сполучення формується за завданням висловлення. Правда, варіації цих сполучень мають певні обмеження. Одне обмеження йде від самого складу постпозитивів. Дослідники в загальному сходяться на такому їхньому переліку [22; 34; 43]:

about, along, across, away, back, by, down, forth, in, off, on, out, over, round, through, up.

Інше обмеження йде від складу дієслів, здатних вступати у зв'язок з постпозитивами. В основному, це односкладові (дуже рідко двоскладові) дієслова, звичайно не префіксальні.

Неважко помітити, що обидва ці обмеження не носять контекстуального характеру. Навіть тільки односкладові дієслова становлять сотні різнозначних одиниць. Різні постпозитиви можуть надавати те саме уточнення дієслову, і, навпаки, різні дієслова можуть одержувати однакоке уточнення від того самого постпозитива. Багато з таких сполучень відзначені високою частотністю, але вона викликана повторюваністю ситуації і не перетворює їх не тільки у фразеологічні, але навіть й у стійкі одиниці мови. У них зберігається нормальне значення дієслова й конкретність функціонального навантаження постпозитива.

Не раз уже відзначалося, що застосування терміна «післялог» до цих придієслівних елементів лінгвістично неправомірно, тому що післялог – формант, що виражає відношення між словами в словосполученні й що міститься наприкінці керованого ним слова. Але тут у наявності просто термінологічний промах, що не має відносини до визначення мовної сутності явища. Також висловлювалася думка, що даний придієслівний елемент – «постпозитивний префікс» [13, с. 135], тобто особливого роду віддільна морфема, і тому з'єднання його з дієсловом є єдина, хоча й

роздільнооформлена лексема, а не словосполучення. Прийнявши цю точку зору, ми повинні були б або визнати дієслівно-постпозитивне сполучення «аналітичним словом», або визначити постпозитив як своєрідну частку. Тим часом, ні те, ні інше рішення лінгвістично не виправдане. Також і часткою постпозитив не можна визнати тому, що для неї характерна однозначність; постпозитив же, навпроти, часто одночасно виражає двояке уточнення значення дієслова, наприклад видове й напрямлювальне (наприклад: *to rap down the knife; to hide away things*), і той самий постпозитив, як відзначено вище, здатний давати різні уточнення різним дієсловам [37; 50].

Іноді постпозитив визначають як прийменниковий прислівник [14; 42]. І поняття це, і термін не можна назвати вдалим. Омонімія деяких прийменників і прислівників зовсім не означає й не може означати, що той самий елемент здатний виступати у двох настільки різних функціях – прислівника й прийменника. Навіть генетично не всі постпозитиви пов'язані із прийменниками. У дійсності, постпозитиви відмінні не тільки від прийменників, але й від прислівників, хоча остання відмінність не настільки очевидна. До того ж і прийменник, і прислівник у таких сполученнях за розташуванням є постпозитивними. Та все ж слід вказати на такі розходження між постпозитивами й прислівниками [5; 39]:

1) прислівники – повнозначні члени речення; постпозитиви не мають самостійного лексичного значення й не є членами речення;

2) характеристика дії, здійснювана постпозитивами, не має описового характеру;

3) при сполученні дієслів руху з узагальнено-просторовими прислівниками (*here, there*) ідея спрямованості дії не привноситься в значення дієслова, а, навпаки, значення дієслова перетворює прислівник зі статичного в динамічний (*to come here, to go there*), або ця ідея втримується й у самому прислівнику (*hither, thither*); але в сполученні дієслова з постпозитивом ідея спрямованості йде або від постпозитива до дієслова, або з'являється в результаті їхнього взаємовпливу (*to come in; to look up*).

Постпозитиви – це службові слова особливого роду. Їхня функція засобу направлювального, видового й підсилювального уточнення значення дієслова й становить їхнє значення та їхнє мовне призначення. Ця особливість їх повністю відповідає загальному визначенню службових частин мови [20; 47]. Службовими частинами мови (або частками мови) називають класи таких слів, які звичайно не мають цілком самостійного реального або матеріального значення, а вносять головним чином додаткові відтінки в значення інших слів, груп слів, речень, або ж служать для вираження різного роду граматичних (а отже, і логічних, і експресивних) відносин.

Будучи службовими словами, постпозитиви перебувають в одному ряді із прийменниками, сполучниками, частками, артиклями, відрізняючись від них всіх своїми функціями й сполучуваністю.

Ми у даній роботі терміни «постпозитив» та «прийменниковий прислівник» вважаємо доцільним вживати синонімічно, оскільки обоє з них досить часто використовуються різними дослідниками. А сталі сполучення з ними називати дієслівно-постпозитивними.

Сполучення дієслова з постпозитивом за структурою є одновершинним.

Ті з дієслівно-постпозитивних сполучень, які мають фіксований склад компонентів і цілісне значення, являють собою фразеологічні одиниці. Для багатьох із цих сполучень характерна повна демотивація: власне значення дієслова в них ослаблене до ступеня семантичної ізоляції, а постпозитив не виконує ніякої уточнюючої функції й тому теж семантично ослаблений [2; 31]. Наприклад:

- to give in* 'уступати, здаватися',
- to bear out* 'підтверджувати', 'збігатися';
- to bring up* 'виховувати', 'вирощувати';
- to come off* 'вдаватися';
- to take in* 'обманювати'.

Інші сполучення зберігають більш-менш ясним своє мотивування, тобто значеннєвий зв'язок із вихідним змінним сполученням. Наприклад:

to break in 'втручатися',
to bear down 'переборювати',
to drop in 'заходити',
to put on 'надягати (одяг)',
to take off 'знімати (одяг)',
to shut up 'замовчати'.

Для тих й інших характерна такого роду семантична взаємодія обох компонентів, що жоден із них не можна вважати фразеологічно зв'язаним; значення обох їхніх компонентів ослаблені. За характером відношення значення цілого до значення його частин вони повинні бути віднесені до типу ідіом.

При контекстологічній характеристиці дієслівно-постпозитивного сполучення потрібно мати на увазі, що фразеологізми такої структури дуже часто мають омонімічні їм паралелі серед змінних сполучень. Порівняйте:

to look out 'визирати' (змінне сполучення),
to look out 'бути насторожі' (ідіома);
to go on 'іти далі' (змінне сполучення),
to go on 'продовжувати' (мотивована ідіома).

Для дієслівно-постпозитивних фразеологізмів більше, ніж для фразеологічних одиниць будь-якої іншої структури, характерна багатозначність. Порівняйте:

to take up 'складати', 'тримувати', 'класти кінець (сварці)';
 'відшкодовувати, заповнювати'.

Багато фразеологізмів розглянутої структури мають потребу в прийменниковому доповненні для свого включення до складу речення. При цьому звичайно прийменник є фіксованим:

to bear up (for) 'змінити свій шлях, щоб потрапити (куди-небудь)';
to drop down (upon) 'нападати';

to fall out (with) 'посваритися (з ким-небудь)';

to put up (with) 'ладити (з кимось)', 'примирятися (із чим-небудь)'.
Іноді підміна постпозитива міняє значення фразеологізму:

to put up (with) 'ладити, примирятися';

to put up (at) 'поселятися на час (у якомусь місці)';

Термін «складені дієслова», іноді застосований до дієслівно-постпозитивних одиниць як змінного, так і постійного контексту, не можна визнати корисним [24]. Якщо прагнути відбити в ньому властиву цим сполученням роздільність частин при неподільності значення, то до змінних одиниць він не підходить; у застосуванні ж до ідіом він також непридатний, тому що, якщо його прийняти, довелось б на тих же підставах поширити його й на багатOVERшинні дієслівні фразеологізми типу *to smell powder*, *to cry stinking fish* тощо, а це означало б просту підміну терміна «фразеологічна одиниця».

2.3. Характер лексико-фразеологічних відношень компонентів цілого комплексу

Між досліджуваними одиницями можуть встановлюватися тісні лексико-фразеологічні зв'язки, коли полісемія дієслова реалізується шляхом вибору постпозитивів, що сполучаються з ним. У деяких випадках, наприклад, таких, які вже наводилися *look for* і *look after* у відповідних значеннях, а також *take to* у значенні «пристраститися», *take after* – «бути схожим на когось», *hold with* – «схвалювати», *allow for* – «брати до уваги» тощо, семантичний зв'язок дієслова й прийменникового прислівника настільки тісний, що можна говорити про те, що прийменниковий прислівник входить у семантичну сферу дієслова. Подібні утворення схожі із дієслівно-постпозитивними фразеологічними одиницями. І тут значення прийменникового прислівника як би розчиняється у значенні цілого, у результаті чого утворюється семантично неподільний комплекс [13; 14].

Даний засіб реалізації полісемії дієслова у великій кількості випадків дає не повне семантичне розщеплення слова, а лише відому модифікацію основного його значення. У сполученнях, що наводяться нижче, семантичні розходження, викликані з'єднанням дієслова з тим або іншим прийменниковим прислівником, не настільки чітко виражені й служать для уточнення, специфікації дії, позначуваної дієсловом. Розглянемо ці приклади [22; 49]:

1. *apply*

apply to – "звертатися із проханням до когось":

Persons who could find no sponsor *applied to* me indirectly through my secretaries (R.G.).

apply for – "просити про щось":

He *applied for* a commission in the array and knew that it was being processed (I.M.).

2. *appeal*

appeal to – "звертатися до когось":

He *would have appealed to* you and you would no doubt have pardoned him (R.G.).

appeal for – "просити про щось":

He noted with distaste his own trick of *appealing for* sympathy (I.M.).

3. *agree*

agree to – "погоджуватися, давати згоду на щось":

I am sure that Nan *would agree to* our accepting money from you (I.M.).

agree with – "погоджуватися, сходитися в думках":

I *agree with* all you say.

agree on/upon – "погоджуватися, приймати загальне рішення з якогось питання":

At length they *agreed on* the name of Anthony Herbison, an accepted eccentric in the world of Architecture (F.R.) .

4. *brood*

brood over – "міркувати про щось":

I *brooded over* the problem (R.G.).

brood on/upon – те ж значення:

"Don't brood too much", said Helen, "on the superiority of the unseen to the seen" (E.F.).

She thought her intelligence would be deepened by endless *brooding upon* herself (F.R.).

5. *care*

care for – "піклуватися, доглядати, проявляти увагу, інтерес до чогось, до когось":

Everyone thinks him hard and unapproachable *caring only for* money and power (I.M.),

care about – "проявляти увагу, інтерес до чогось, до когось":

What Demoyte *cared about* was proficiency in work (I.M.).

For years no woman had looked at him like that... as if she *cared about* him as another human being (M.S.).

6. *call*

call to – "крикнути комусь, гукнути когось":

She leaned out of the window and *called to* her (M.S.).

"Nasty cold morning", I *called to* him scurrying towards shelter (M.R.).

call for – "крикнути комусь, покликати когось, попросити щось":

Ariadne *called for* black Elyah and bade him to prepare some lemon juice (M.S.).

7. *compare*

compare to – "порівнювати, уподібнювати":

Shakespeare *compared* the world *to* a stage.

compare with – "порівнювати, звіряти":

Compare this with that, and it will be obvious which is the better quality (F.W.).

8. *correspond*

correspond to – "відповідати, бути подібним":

The Goddess of Healing who *corresponds to* Isis (K.G.),

correepond with – "відповідати ":

The plan exactly *corresponds with* my needs. His deeds do not *correspond with* his words.

9. *gaze*

gaze at – "пильно дивитися на когось":

He pushed up his goggles and *gazed at* her.

gaze on/upon – те же значення

In the window directly opposite me stood Herr Stroh *gazing* blatantly *upon* ve (M.S.).

10. *differ*

differ from – "відрізнятися, розрізнятися":

That's where I *differ from* you.

differ with – "розходитися в думках, не погоджуватися":

He *differed with* him on the matter though he may be right.

11. *hint*

hint to – "натякати комусь":

He *hinted to* me nothing of his intentions.

hint at – "натякати на щось":

He was clever never to *hint at* anything of this kind (A.Ch.).

12. *interfere*

interfere – "заважати, втручатися":

... all this ... *has not interfered with* your affection for Augustus (P.W.).

interfere in – те же значення:

...a gentleman of his acquaintance who is known to exhibit symptoms of frantic attachment but that *does not interfere in* his belief in himself (J.K.J.).

13. *knock*

knock on – "стукати":

Lesley left the room and *knocked on* Karen's door (F.R.),

knock at – те же значення:

They told Sarah *to knock at* the door and call them (M. R.).

14. *listen*

listen listen to – "слухати":

... *listening anxiously to* the silence (I.M.).

listen for – "намагатися розчути щось":

He decided to creep right round the cottage, *listening for* any movement ...

15. *look*

look at – "дивитися на щось, на когось":

She *looked down at* the dead man (A.Ch.).

look on – те ж значення:

Armstrong moved over to the bed and lifting the sheet *looked down on* the peaceful face of the dead woman (A.Ch.).

16. *pray*

pray to – "молити, молитися":

They *prayed to* God.

pray for – "молити, просити про щось":

But there was nothing I could do except *pray for* a speedy victory in Britain (R.G.),

pray of – "молити, просити в когось":

Don't move, I *pray of* you.

17. *point*

point at – "вказувати, показувати":

He *pointed at* the roof.

They shook their heads and *pointed at* each other.

point to – те ж значення:

She stood *pointing to* a wooden table.

18. *share*

share with – "ділити, ділитися з кимось":

But there was nothing in my last, flat, eventful years that I could *share with* her (R.G.),

share in – "ділити, розділяти":

... He scarcely *shared in* this optimistic view (N.M.).

19. *wave*

wave at – "махати, розмахувати":

Dora noticed some children standing on the embankment and *waving at* the train (I.M.),

wave to – те ж значення:

... Shouted the young woman *waving cheerfully to* Paul and Fenella (N.M.).

I did not see it, *I was waving to* the bus (N.M.).

20. *work*

work at – "працювати, трудитися над чимось":

I soon had to set 30.000 men *working at* it (R.G.).

work on/upon – "працювати над чимось, вивчати щось":

...and took out some folders containing the memos *upon* which he *had been working* during the morning (I.M.).

21. *watch*

watch for – "стежити за кимось":

I'll stay well away here on the bank and *watch for* intruders (P.W.).

watch over – "сторожити, вартувати":

Sir Walkyn had stationed him in the roots *to watch over* his belongings (P.W.).

Дані приклади свідчать про цілком певну семантичну роздільність прийменникового прислівника, лексичне значення якого не тільки чітко відчувається, але й, взаємодіючи з лексичним значенням дієслова, визначає зміст усього сполучення.

Синонімію поспозитивів можна також спостерігати в певних випадках [22]. Так, практично не відчутні семантичні розходження між сполученнями того самого дієслова з різними постпозитивами:

brood on/upon/over,
correspond to/with,
knock on/at,
point to/at,
argue about/over,
bargain over/for,
benefit from/by,
borrow of/ from,
debate about/on,
disagree about/on/over,
dispute about/on тощо.

Цікаві в цьому плані сполучення деяких дієслів, наприклад, *chat/chatter, complain, dream, know, learn, speak, talk* із прийменниковими прислівниками *of* та *about*, вибір яких при дієсловах не викликає явних змін у їхньому значенні:

1. *speak about/of*

... and she spoke about it as little as possible, even to the point of keeping it dark (I.M.).

Presently Millamant began to speak of the manner in which Barker had discovered Sir Henry (N.M.).

2. *talk about/of*

... I have just been reading that travel folder so I can talk about it all right (A.Ch.).

If I may talk about your work (N.M.).

She had always talked of it a great deal, and she talked of her husband more than Polly could endure (N.M.).

3. *tell about/of*

... when I was telling her of my proposal for adding there new letters to the Latin alphabet (R.G.).

He told me of long hours he spent walking... (S.M.).

4. *chat/chatter about/of*

We began to chat about vintages and tobacco (S.M.).

So Dr. Armstrong chatted instead of the weather and of fishing (A.Ch.).

5. *complain about/of*

She complained of rats when she first came here (N.M.).

How, then, is it right for you to complain of this stroke of fortune ...? (R.G.).

6. *know about/of*

She remembered with a jolt that she must let Ratty Bostock know about Tuesday (N.M.).

What did he know about it? (A.Ch.).

Paul, you know all about the strategy of indirect approach (N.M.).

Why didn't you tell me you know of it (M.S.).

7. *dream about/of*

Last night he had dreamt of Beatrice (A.Ch.).

... Presently she dreamed of flying bombs that came out of the night, converging on the tower (N.M.).

8. *learn about/of*

... and he had learnt what he could ... about the Vickers and Hotchkiss guns (I.M.).

... and now that he learned of the man's shocking behaviour (F.R.).

Прийменникові прислівники *of* та *about* виступають у даних випадках як лексико-синтаксичні варіанти, оскільки можуть заміщати один одного без скільки-небудь помітної різниці в значенні дієслова, з яким сполучаються.

Взагалі проблема вибору прийменникового прислівника при тому чи іншому дієслові стоїть не тільки перед іноземцем, що намагається оволодіти англійською мовою, але й перед носієм мови. Звідси наявність значної кількості лексикографічних джерел та посібників, задача котрих – роз'яснити семантичні відмінності, що виникають при сполученні дієслова з тим чи іншим прийменниковим прислівником [21; 50].

Здатність дієслова до тої або іншої видозміни значення за допомогою прийменникового прислівника може виступати як властивість не тільки

даного дієслова, але й цілої тематичної групи. Так, дієслова *to talk, comment, debate, deliberate, dwell, enlarge, lecture* тощо, що входять у тематичну групу дієслів «говоріння», у сполученні із постпозитивом *on* дають загальну для них усіх видозміну значення, а саме «концентрації, зосередження мовної діяльності (на чомусь одному)», наприклад:

They are still deliberating upon the question.

He commented on my methods of voice production (N.M.).

Others remark upon the troublesome nature of his cough (A.Ch.).

Одна з особливостей англійської мови полягає в тому, що в такий же спосіб можуть видозмінюватися значення дієслова, що входять в інші тематичні групи, при їхньому сполученні з тим самим прийменниковим прислівником [24]. Так, були виділені наступні тематичні групи дієслів, які в сполученні з *on* дають ту ж, що й дієслова «говоріння», модифікацію значення, що визначається як:

- Концентрація, зосередження дії в широкому смислі слова – *concentrate, centre, fix, focus on smth:*

They focused their attention on that problem.

You'll solve the problem if you concentrate upon it.

Our thoughts centre upon an idea.

He has fixed his affections on a worthless woman.

- Зосередження дії в плані розумової діяльності – *brood, cogitate, dwell, meditate, muse, ponder, reflect, speculate on smth:*

He seemed to be meditating upon Frau Lublonitch (M.S.).

This morning, having mused once more on H.'s love of French bread... (M.S.).

The mind ... is left to muse upon the solemn scene.

Did she ponder upon my words?

- Зосередження дії в плані вибору чогось – *decide, determine, fix, settle, fasten on smth:*

They have fixed upon a little bungallow near the river.

If I *decided on this course* .

We *determined on an early start*.

- Зосередження – спрямованість фізичної дії:

a) *advance, attack, crowd, converge, encroach, descend, pounce, prey, jump, round, turn on smth or smb*:

Several people *converged on More* to make sympathetic remarks and offer good wishes (I.M.).

The bandits *descended upon the defenceless village*.

... Two red setters shot round the side of the house and *jumped upon me* (N.M.).

What's this? – I said *pouncing on a brown object* that lay on the floor (N.M.);

б) *beat, bang, knock, hammer, pound, rap, tap, thump on smth*:

Holloway *hammered on the coffee table* with the bulbous glass ashtray and said... (F.R.).

Lesley left the room and *knocked on Karen's door* (F.R.).

He *pounded on the table* with the whisky bottle (F.R.).

He *rapped sharply on the panel* (F.R.).

Дані дієслова не збігаються у своєму основному, лексичному значенню та входять у різні тематичні групи. Однак у сполученні із прийменниковим прислівником *on* вони всі видозмінюють своє значення таким чином, що на перший план виступає думка про концентрацію, зосередження дії як зусилля, спрямованого на щось одне [31; 41].

Дієслова, що стало сполучаються із прийменниковим прислівником *for*, виявилось можливим представити у вигляді трьох основних семантичних груп:

- дієслова зі значенням «сподіватися, жагуче бажати чого-небудь» – *hope, long, grave, lust, wish, yearn*:

He is still *longing for home*.

And all the time she was in the Colony Sybil longed for the inexplicable colouring of her native land (M.S.).

She has a talent for personal relations and she yearns for love as a poet yearns for an audience (I.M.).

- дієслова із загальним значенням «шукати» – *search, seek, rummage*:

She opened her bag and took out her cigarettes, then rummaged for her matches (F.R.).

- дієслова зі значенням «просити, молити, вимагати» – *ask, beg, plead, pray, sue*:

Will he tell all to the beautiful woman who asks for his confidence so pathetically? (A.Ch.).

He was so poor that he had to beg for food. He was not ashamed to plead for it.

Звертання до реальності англійської мови показало, що намічені тематичні групи перебувають у стані постійної зміни за рахунок приєднання до них різних дієслів, які в сполученні із пост позитивом *for* виражають одне з перерахованих вище значень. У тематичну групу дієслів зі значенням «шукати» утягується ряд сполучень даного роду з дієсловами, що означають [50; 51]:

- вистежування, ловлю звірів, птахів, риб тощо – *angle, hunt ferret, fish*:

He was fishing for information.

She hunted madly for a rag (N.M.).

I'll have to hunt for a replacement.

She's hunting for fresh seat.

- використання різних органів почуттів: зору, слуху, дотику – *look, peer, watch, listen, feel, grope, fumble*:

I looked for any feeling in myself, but could find none.

Madge scanned me, watching for the effect (I.M.);

- різноманітні розумові операції й пов'язане з ними прагнення передати думку:

ransack one's brain for something to talk about;

rack one's brain for arguments, struggle for words;

choke for words in a foreign language.

Лексико-семантичний ряд дієслів «просити, молити», виділюваний як семантичне ядро, розширюється ва рахунок залучення сполучень із прийменниковим прислівником *for* різноманітних дієслів, що означають:

- використовувати різні засоби зв'язку – *advertise, ring, telephone, wire, write (a letter)* :

She wired to an agency for a substitute and they sent me (A.Ch.).

I don't suppose we have it in stock, but we can write for it tomorrow.

Another plan that occurred to him was to advertise discreetly for the return of the package of letters (A.Ch.).

- вимовляти сильні звуки голосом – *call, bawl, cry, hawl, scream, shout, roar*:

After probing deeper and deeper and trying off innumerable blood vessels, Paul called for the diathermy (N.M.).

The frightened child bawled for help. The child was crying for more cake.

- робити звуки за допомогою пальців або яких-небудь предметів – *clamour, bang, snap one's fingers, click one's fingers*:

They clamoured for justice (I.M.).

As soon as Mike brought home his first week's wages she clamoured for money for new curtains (M. R.).

У тематичну групу дієслів, зі значенням «сподіватися, жагуче бажати чого-небудь», виявляються включеними сполучення *die for a drink; pine for home; famish for food*. Сюди можна віднести й наступне метафоричне сполучення, що виражає те ж саме значення: *You know how hearts pant for cooling streams when heated in the chase* (P.W.).

Дані сполучення, організовані навколо намічених тематичних груп, мисляться як своєрідні семантичні сфери саме тому, що дієслова, що входять у них, у сполученні із прийменниковим прислівником *for* здобувають

здатність виражати значення, які в самому загальному вигляді можна визначити так [44; 47]:

- прагнення знайти або виявити за допомогою органів почуттів, розумової діяльності тощо;
- прохання, благання, вимога, боротьба за що-небудь як зусилля, спрямовані на досягнення деякої мети;
- прагнення до чого-небудь, бажання досягти чого-небудь, одержати щось.

В усіх цих випадках реалізується загальне значення цільової спрямованості дії на предмет.

Значення дієслів у сполученні з пост позитивом *for* модифікуються саме таким чином і підтверджуються при порівнянні їх зі сполученнями тих же дієслів з іншими постпозитивами. Так, при порівнянні сполучень дієслів *appeal, apply, call, shout, bawl* із прийменниковими прислівниками *to* й *for* виявилось, що розходження у відношеннях, що виражаються ними, у тому, що у сполученні з *to* підкреслюється кому призначена дія, що виражається дієсловом, у випадку ж уживання *for* головним є те, заради кого, з якою метою вона відбувається:

He appealed to her to help the poor.

He noted with distate his own trick of appealing for sympathy (I.M.).

He applied to me through his friend.

Певне значення завжди виражається в сполученні з певним прийменниковим прислівником, а це виділяє його як самостійну лексичну одиницю, що як би притягає до себе дієслова й утворює з ними лексико-фразеологічні комплекси.

Здатність постпозитивів викликати зміни в семантичній структурі дієслів, що піддаються семантичному об'єднанню, проявляється в сполученнях різних дієслів із прийменниковим прислівником *at* [22; 26]. Вихідним моментом міркування в цьому випадку виявилася обмежена тематична група дієслів «бачення»: *look, gaze, glance, glimpse, leer, peer, peer,*

stare. Так, відзначається, що прийменниковий прислівник *at* виступає як свого роду центр притягання, навколо якого групуються дані дієслова. Матеріал, що нижче приводиться, свідчить про те, що в цю семантичну сферу втягуються не тільки дієслова зі значенням «спрямовувати, направляти погляд кудись, намагатися побачити за допомогою зору», але й [22]:

- дієслова, що позначають різні рухи чолом, бровами та інші фізіономічні зміни особи – *frown, grimace, cock an eyebrow, raise one's eyebrows, make a face*:

He *grimaced at the damp* crowd before him (F.R.).

He saw her *make a helpless deprecating grimace at* Pauline (N.M.).

He took a crude revenge *by making a funny face at* her (F.R.).

She *stuck her tongue out at* him.

- дієслова, що позначають різні рухи очима – *blink, wink, goggle, squint*:

Pussy can sit on the arm of the chair, and purr, and *blink at the fire* (J.K.J.).

... *he winked heavily at* Ann.

His bloodshot eyes *goggled at* his wife (H.M.).

... and *squinting dispassionately at* her work, said (N.M.);

- дієслова, що позначають різні рухи ротом – *gape, mouth, smile, grin*:

He stood *gaping at me* very much as I had *gaped at* the Rev (P.W.).

He *mouthed at* Alleyn, tore his hair (N.M.).

Dora could see them *smiling at* her over Paul's shoulder (I.M.).

She caught sight of Alan *grinning at* her (F.R.).

До цієї ж семантичної сфери включаються й метафоричні вирази *beam, glare, twinkle at smb.:*

He *beamed down at* us.

They stood *glaring at each other* (M.S.).

He *twinkled at me* over his spectacles. From the centre of the page his uncle's face *twinkled at him* (M.S.).

Наведений матеріал можна об'єднати навколо постпозитива *at* як стрижневої в таких випадках семантичної одиниці. Справді, очі – не тільки

орган зору. Очі виражають той або інший емоційний стан людини: радість, гнів, погрозу, смуток тощо, тобто певне відношення до дійсності на основі сприйнятого за допомогою очей. Ряд дієслів, що входять у тематичну групу дієслів «бачення», додатково до значення «спрямовувати, направляти погляд кудись» означають і почуття, які відчуває людина стосовно іншої людини або предмета, на який спрямований погляд: дієслово *glower* значить «дивитися сердито», *leer* – «дивитися хитро, злобливо». Відношення людини до навколишньої дійсності природно передається й за допомогою різноманітних фізичних змін особи (посмішки, оскалу, різних гримас):

Gabriel smiled at them.

He explained his ruse which I approved though many of the generals raised their eyebrows at it (R.G.).

Семантична сфера із пост позитивом *at* у якості її центра розширюється далі за рахунок дієслів і словосполучень, що виражають ті або інші відносини у вигляді жестів як безсловесних – *shake one's fist, shake one's finger, cock a snook*, так і звукових, тобто за допомогою сміху, усмішки – *laugh, mock, jeer, hiss, sniff, growl, snap, sneer, scream, bark, bawl, grumble, click one's tongue, make noise* тощо:

He cocked a snook at the chairman (F.R.).

He said, shaking his finger at her (N.M.).

I laugh at them for catching hay fever (E.F.).

Why didn't you beat on the wall and scream at them? (N.M.).

She.... catching sight of Fox, screamed at him: 'Get out of here, will you?' (N.M.).

Ben screamed at him.

We can't go on bawling at each other in a gale (N.M.).

He said looking at his watch and clicking his tongue at the time (F.R.).

Семантичне коло, що намітилося, виявляється відкритим. Є всі підстави, щоб включити в нього й тематичну групу дієслів, що за своєю власною семантикою висловлюють подив, протест, роздратування, переляк:

You'd *be surprised at what* they know of how the world goes on (I.M.).

He *had often marvelled at that fact* in his professional carrier (A.Ch.).

He dictated and he *became annoyed at what* was read back to him (F.R.).

Той факт, що навколо постпозитива *at* можуть поєднуватися різні дієслова, від найбільш простих до найбільш метафоричних, підтверджують і такі сполучення:

Raising his stick he *walked at me*. Mrs Lacey *dimpled up at him* (A.Ch.).

'If I eat and *read at him*', she thought, 'it might keep him off (N.M.).

Можливості вживання конструкцій з *at* практично необмежені, оскільки у всіх цих випадках прийменниковий прислівник *at* виражає своєрідне, специфічне значення: проявляти шляхом використання органів почуттів, шляхом різноманітних фізіономічних змін особи, шляхом жестів як безсловесних, так і звукових, природно супровідних, а іноді й тих, що замінюють мовне висловлення, деяке відношення (нейтральне, пейоративне, меліоративне, спокійне, схвильоване, збуджене тощо) до людини, предмета або явища.

Із прийменниковим прислівником *at* регулярно вживаються також і дієслова:

aim, bite, clutch, direct, flap, gnaw, grab, grasp, haul, knock, labour, peck, point, pull, push, shove, sip, slash, snatch, sniff, strike, throw, tug, wave, work та інші.

Досить глянути на ці дієслова, щоб побачити, що вони не однорідні за своїм лексичним значенням і входять у різні семантичні групи:

- Дієслова зі значенням «хватати» – *clutch, grab, grasp, pluck, snatch*:

He was sitting up in bed and his hands *clutched at the sheet* (F.R.).

She went over to the basin swaying and *clutching at him* for support (A.Ch.).

She pulled herself round the door and fell towards the stairs, *grabbing at the banisters* (I.M.).

She looked into his eyes and then she *snatched at his hand*: 'Come in' (F.R.).

- Дієслова зі значенням «працювати, трудитися» – *work, labour, fag*:

It was so complete in its kind, Troy thought, that to bring a consideration of character or vulgarity to bear upon it would be *to labour at an irrelevant synthesis* (N.M.).

Troy *worked at the hands* (N.M.).

- Дієслова зі значенням «тягти, штовхати» – *haul, pull, push, shove, tug*:

'Dearest Mrs Alleyn, Cedric tittered, *pulling at his cloak*, 'you are misterious' (N.M.).

He turned and went after Karen, *pushing at her*, roughly: 'Go home. Go along home' (F.R.).

They continued to seal the escapers off and *shove at them* (F.R.).

- Дієслова зі значенням «бити, ударяти, стукати» – *dab, flap, hammer, knock, strike, tap*:

He *hammered at the door* (F.R.).

They tell Sarah Jane *to knock at the door* (J.K.J.).

He put on his glasses, then opened the top file and began to check through its contents, *tapping at the odd paragraph* with a thoughtful pencil (F.R.).

The man in the yellow sweat-shirt.... *struck out at a policeman* (F.R.).

- Дієслова зі значенням «вдихати, втягувати в себе» – *sip, sniff*:

Edward *sipped at his lager*... (F.R.).

She *sniffed at the carnation* in his buttonhole (F.).

She was *sniffing at the glass* (A.Ch.).

- Дієслова зі значенням «кусати, гризти, клювати» – *bite, gnaw, peck, snap*:

The dog was *gnawing at a bone*.

Hens *pecking at the corn*.

- Дієслова зі значенням «вказувати, направляти» – *aim, direct, point*:

Their geniality was *directed at Edward and Lesley*, never at herself (F.R.).

..het said, *pointing at a wound* in his chest.

You should see the way it piles upon my desk! Frazer *waved at his tray* (F.R.).

Представлені вище дієслова володіють однією загальною властивістю – здатністю з'єднуватися із постпозитивом *at* у даній синтаксичній конструкції для вираження значення, що у самому загальному виді можна сформулювати так: «проявляти цілеспрямовану діяльність стосовно людини або предмета, впливати на неї або на нього».

Можливість протиставлень типу *talk to smb* і *talk at smb*, *play for smb* і *play at smb*, *shout to smb*, *shout for smth* і *shout at smb* також свідчить на користь висловлених положень:

Ruth *played for him and at him* (J.L.).

He *shouted to me* to come.

He was on his feet *shouting for quiet*.

Своєрідність таких випадків полягає в тому, що постпозитиви тут, виконуючи функцію службового слова, власне кажучи, приймають на себе основне інформативне навантаження й висуваються на перший план як семантично найбільш вагомій одиниці серед слів, що складають дані словосполучення. Службове слово здатне виступати у ролі семантично реалізованого елемента контексту, тобто окрім вказівної і конструктивної функції здатне виконувати також і контекстуальну функцію [40; 43].

Необхідно ще раз підкреслити, що специфіка семантичних процесів у даній галузі англійської мови, що розкривається лише при звертанні до великого й різноманітного матеріалу, полягає в тому, що постпозитив здатний створювати різнофункціональні лексико-фразеологічні й лексико-синтаксичні єдності з дієсловом й іменником. При цьому, хоча двонаправленість постпозитивів і представляє безсумнівний факт, такого тісного зв'язку його з іменником, який можна було б дорівняти до відмінкової флексії, не виявляється. Не можна механічно представляти й інший варіант розчленування даної синтаксичної конструкції (тобто ті

випадки, коли постпозитив явно тяжіє до дієслова) як просте перетворення прийменникового прислівника в дієслівний суфікс.

Стійкі постпозитивні сполучення властиві різним галузям англійської мови, як ідіоматичної фразеології, так і аналітичної морфології. Але вони мають єдину лінгвістичну природу та сутність.

Висновки до розділу 2

Аналіз фразеологічних процесів у складі англійських дієслівно-постпозитивних сполучень привів до таких висновків:

Динаміка лексико-семантичних змін дієслівно-постпозитивних сталих сполучень, що здійснюються в ході історичного розвитку мов, розуміється як процес втрати лексично повноцінними одиницями їхнього власного значення. Повноцінне слово може поступово втратити своє первісне значення, перетворитися в морфему. Складне утворення з даною морфемою як частина слова може далі піддатися опрощенню.

У синтагматичному плані, у плані сполучуваності дієслівно-постпозитивні фразеологічні одиниці являють собою такий тип сполучення дієслова й постпозитива, у якому лексико-фразеологічні зв'язки між компонентами виявляються настільки тісними, що можна говорити про створення єдиного, семантично й синтаксично неподільного цілого. Дієслово й постпозитив перетворюються на ідіоматично ізольоване словосполучення, що функціонує в мові як фразеологічний еквівалент слова.

Дієслівно-постпозитивні фразеологічні одиниці вживаються в рамках різних синтаксичних побудов. Нами виділено такі функціонально-обумовлені їх різновиди: дієслівно-постпозитивні сполучення, що виконують функцію неперехідного дієслова; дієслівно-постпозитивні сполучення, що виконують функцію перехідного дієслова; дієслівно-постпозитивні сполучення, що вживаються із прийменниковим додатком.

Керуючі дієслова можуть поєднуватися в тематичну групу, усі компоненти якої виявляють здатність сполучатися з тим самим постпозитивом (прийменниковим прислівником). За цим принципом виділяються такі тематичні групи:

1) дієслова із загальним значенням «дивитися», що характеризуються сполученням із постпозитивом *at*;

2) дієслова із загальним значенням «просити, молити», що сполучаються з постпозитивом *for*;

3) дієслова із загальним значенням «слухати», що сполучаються з постпозитивом *to*;

4) дієслова із загальним значенням «пахнути», що сполучаються з постпозитивом *of*.

Постпозитив у змінних дієслівно-постпозитивних сполученнях здатний виступати в різних значеннях у залежності від характеру дієслова, що зв'язується з ним, або від мовної ситуації. Під значенням постпозитива тут мається на увазі те додаткове уточнення значення дієслова, що воно здійснює в цьому випадку. Відзначаються три значення постпозитивів: направлювальне, видове, підсилювальне.

Дієслівно-постпозитивні сполучення мають свої семантичні особливості, що, в першу чергу, виявляється в випадках полісемії. Коли полісемія реалізується шляхом вибору постпозитивів, що сполучаються з дієсловом, між ними встановлюються тісні лексико-фразеологічні зв'язки. Семантичний зв'язок дієслова й постпозитива може бути настільки тісним, що останній виявляє здатність входити в семантичну сферу дієслова. Значення прийменникового прислівника як би розчиняється у значенні цілого, у результаті чого утворюється семантично неподільний комплекс. Але в один і той же час можна говорити про певну семантичну роздільність прийменникового прислівника, лексичне значення якого не тільки чітко відчувається, але й, взаємодіючи з лексичним значенням дієслова, визначає зміст усього сполучення. Реалізація полісемії дієслова може також давати не

повне семантичне розщеплення слова, а лише певну модифікацію основного його значення.

Специфіка семантичних процесів у дієслівно-постпозитивних стійких сполучень полягає в тому, що прийменниковий прислівник здатний створювати різнофункціональні лексико-фразеологічні й лексико-синтаксичні єдності з дієсловом.

ИСНОВКИ

Існують різноманітні класифікації стійких сполучень, які становлять невід'ємну частину лексикологічних курсів, але дотепер немає досліджень, які ставили б завдання розкрити динаміку тих складних фразеологічних процесів, які властиві англійській мові й у значній мірі відрізняють її від інших мов. Тому необхідно було детально зупинитися на розкритті специфіки функціонування дієслівно-постпозитивних стійких комплексів, які часто залишаються за межами саме фразеологічних досліджень.

Невід'ємною властивістю сталих сполучень, дієслівно-постпозитивних зокрема, крім відтворюваності є їх стійкість. Постійне, традиційне вживання кількісно обмежених комбінацій слів, їх внутрішня монолітність надають таким одиницям стійкості, забезпечують їх структурну й семантичну своєрідність, цільність у плані семантики, синтаксичну неподільність.

Плідним і методологічно правильним вивчення мови може бути тільки в тому випадку, якщо різні сторони єдиної семіологічної системи, що являє собою будь-яка природна людська мова, розглядаються не як ізольовані явища, що вимагають окремого вивчення, а як взаємозалежні й взаємообумовлені.

Так, виявилось неможливим розглядати дієслівно-постпозитивні сполучення, залишаючи осторонь питання про словосполучення в самому широкому смислі цього терміна, а також проблему граничних синтагматичних послідовностей, особливо актуальну для розробки мови для спеціальних цілей.

Дана робота може бути корисною в практиці вивчення й викладання іноземних мов, зокрема англійської з її своєрідною, специфічною системою фразеології, і, таким чином, буде сприяти значній оптимізації навчального процесу.

Дослідження в цій сфері є перспективними, і вирішення спірних теоретичних питань допоможе як науковцям, так і викладачам мови в їх практичній роботі.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

A.Ch. – A.Christie

D.C. – D.Crystal

E.F. – E.Foster

F.R. – F.Raphael

F.W. – F.Wood

G.V. – G.Vallins

H.S. – H.Sweet

I.M. – I.Murdock

J.G. – J.Galsworthy

J.K.J. – J.K.Jerome

J.L. – J.London

M.R. – M.Read

M.S. – M.Spark

N.M. – N.Marsh

P.S. – P.Strvens

P.W. – P.Wodehouse

R.G. – R.Graves

S.M. – S.Maugham

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алефіренко М.Ф. До питання про структуру компаративних фразеологізмів української мови / М.Ф.Алефіренко // Питання словотвору і граматичної структури української мови . – Дніпропетровськ : ДДУ, 1976. – С. 43—52.
2. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К.Т.Баранцев. – К. : Знання, 2006. – 1056 с.
3. Гороть Е.І. Лексикологія сучасної англійської мови: навчальний посібник / Євгенія Іванівна Гороть. – К. : Либідь, 1996. – 128 с.
4. Демський М.Т. Лексичні та граматичні особливості українських іменникових фразеологізмів / М.Т.Демський // Мовознавство. – 1981. – № 2. – С. 35 – 41.
5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 4. – Д. : ДНУ, 2012. – 388 с.
6. Зубков М. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник / М.Зубков. – Х. : ВД «Школа», 2011. – 752 с.
7. Кононенко В.І. Процеси формування і розвитку російської і української фразеології / В.І.Кононенко // Мовознавство. – 1989. – № 5. – С. 34 - 43.
8. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / Михайло Петрович Кочерган . – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.
9. Кравцова І.І. Фразеологізми в сучасній англійській мові: визначення, підходи, класифікації / І.І.Кравцова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2016. – № 20. – Е. 2. – С. 29-32.
10. Лексикологія / Wikideria. – uk.wikipedia.org/wiki/лексикологія
11. Лексикологія англійської мови : навчально-методичний посібник / Уклад. І.О.Білецька, Н.В.Ставчук. – Умань : ВПЦ «Візіві», 2018. – 165 с.
12. Медведєв Ф.П. Українська фразеологія : навчальний посібник / Ф.П.Медведєв. – Харків : ХГУ, 1977. – 530 с.

13. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови : підручник / Микола Іванович Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 256 с.
14. Раєвська Н.М. Англійська лексикологія : підручник / Наталя Миколаївна Раєвська. – К. : Вища школа, 1971. – 336 с.
15. Старикова О.М. Аспекти теорії граматики. Лінгвістичні читання : навчальний посібник / О.Н. Старикова, Н.М. Раєвська. – К. : Вища школа, 1984. – 131 с.
16. Сучасний тлумачний словник української мови / За ред. В.В.Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2007. – 832 с.
17. Ужченко В.Д. Внутрішня форма фразеологізму в зв'язку із внутрішньою формою слова / В.Д.Ужченко // Мовознавство. – 1993. – № 3. – С. 23-30.
18. The American Short Story. – Bbs Pub Corp, 1994. – 384 p.
19. Bolinger D. The Phrasal Verb in English : monograph / D.Bolinger. – Cambridge : Harvard University Press, 1971. – 205 p.
20. Celce-Murcia M. The grammar book : An ESL/EFL teachers course / M.Celce-Murcia. – Boston: Heinle &Heinle, 1999. – 854 p.
21. Collis H. 101 American English idioms. Understanding and speaking English like an American : dictionary / Harry Collis. – Lincolnwood : Passport Books, 1991.– 104 p.
22. Courtney R. Longman Dictionary of Phrasal Verbs / Rosemary Courtney. – Harlow : Longman Group Limited, 1986. – 734 p.
23. Crystal D. Encyclopedia of the English Language / David Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 490 p.
24. English Lexicology : A practical guide / Comp. by I.Klymenko. – Kryvyi Rih: KDPU, 2002. – 40 p.
25. English Short Stories of the 20th Century / Comp. by V.A.Skorodenko. – К.,1988. – 416 p.
26. Fraser B. The Verb-particle Combination in English : monograph / B.Fraser. – New York: Academic Press, 1976. – 254 p.

27. Ganetska L. Lexi-Maker. Part 1 : manual / Liudmila Ganetska. – K. : Lenvit, 2004. – 96 p.
28. Gethin H. Grammar in Context. Proficiency Level English / H. Gethin. – London : Collins ELT London & Glasgow, 1983. –163 p.
29. Gibbs R.W. Psycholinguistics of idiomaticity / R.W.Gibbs // Cognitive Linguistics. – N.Y. – 1990. – V. 4. – P. 417-447.
30. Hidekel S.S. A Course in Modern English Lexicology : manual / S.S.Hidekel.– K. : Vyscha Skola, 1979. – 269 c.
31. Hornby A. S. The Advanced Learner's Dictionary of Current English / A.S.Hornby. – Oxford : Oxford University Press, 1982. – 842 p.
32. Howarth P. Phraseology in English learning and dictionary making : monograph / Peter Howarth. – Tübingen : Niemlyer, 1996. – 215 c.
33. Jackendoff R. Patterns in the mind : monograph / Ray Jackendoff. – N.Y. : Basic Books, 1994. – 246 p.
34. Kollen M. Understanding English grammar : manual / M.Kollen. – Boston: Allyn and Bacon Press, 1998. – 464 p.
35. Kveselevich D.I. Modern English lexicology in practice : manual / D.I.Kveselevich, V.P.Sasina. – Vinnytsa : Nova Knyha Publishers, 2003. – 128 p.
36. Lyons J. Introduction to theoretical Linguistics : monograph / J. Lyons. – Cambridge : Cambridge University Press, 1966. – 371 p.
37. Makkai A. A Dictionary of American Idioms / A.Makkai, M.T.Boatner. – New York : Barron's, 1995. – 458 p.
38. Makkai A. Idiom Structure in English : monograph / A. Makkai. – The Hague, 1987. – 365 c.
39. Matthews P. The Concise Oxford Dictionary of Linguistics / Peter Matthews. – Oxford : Oxford University Press, 1997. – 410 p.
40. Morochovskaya E.J. Fundamentals of English Grammar. Theory and practice : manual / E.J. Morochovskaya. – K. : Vischa Shkola, 1993. – 459 p.
41. Murray J. A. The Oxford English Dictionary / J.A.Murray. – Oxford : Oxford University Press, 1993. – 764 p.

42. Nikolenko A.G. English Lexicology. Theory and practice : manual / A.G.Nikolenko. – Vinnytza : Nova Knyha, 2007. – 528 p.
43. Quirk R. A Grammar of Contemporary English : manual / R.Quirk, S.Greenbaum, G.Leech. – L. and NY : Prentice Hall Press, 1972. – 326 p.
44. Palmer F.R. The English verb : manual / F.R.Palmer. – New York : Longman Group Limited, 1974. – 269 p.
45. Starikova O.M. Seminars in Theoretical Grammar : manual / O.M.Starikova, N.P.Alova. – K. : Vyscha Shkola, 1980. – 184 p.
46. A Supplement to Webster's Third New International Dictionary / Ed. by D.Guralnik. – Springfield : Merriam, 1976. – 220 p.
47. Thomson A.J. Practical English Grammar: manual / A.J.Thomson, A.V.Martinet. – Oxford : Oxford University Press, 1997. – 383 p.
48. Webster's New World Dictionary / Ed. by D.Guralnik. – NY : Prentice Hall Press, 1986. – 1692 p.
49. Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. – New York : Portland House, 1989. – 2078 p.
50. Whitford H.C. Handbook of American idioms and idiomatic usage: dictionary / H.C.Whitford, R.J.Dixson. – N.Y. : Regents Publishing Company, 1973.– 188 p.